

Bárdosi Vilmos

Szólások, szótárak és a francia nyelv vonzásában. 30 válogatott tanulmány 45 év írásaiból. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 227.

Budapest: Tinta Könyvkiadó. 2022, 400 p.
ISSN 1419-6603 ISBN 978-963-409-347-3

Bárdosi Vilmos tanulmánykötetének címe koncentrikus köröket ír le. Első eleme a szerző fő kutatási területe, ez adja a középpontot. A második ennek empirikus kontextusára fókuszál, melyet Bárdosi nemcsak tudósként, hanem gyakorló lexikográfusként is bejárt. A harmadik pedig az előző kettő legtágabb keretének tekinthető nyelvet: a franciát jelöli meg, mely tanári pályafutásának is az alapját jelenti. A 2022-ben megjelent tanulmánygyűjtemény nemcsak az akkor kerekén 70 esztendő szerző (akinek a nevéhez számos sikeres, a magyar és a nemzetközi tudományos életben is elismert szótár és szakkönyv fűződik) addigi munkásságának szép jubileumi összegzése, hanem olyan válogatás, melyet haszonnal forgathat a lexikológia iránt érdeklődő olvasó is, aki ebben a formában először kap átfogó képet a szerző tudományos munkásságának különböző területeiről. Ez a kép persze csak reprezentatív mintákból rajzolódik itt ki, hiszen 30 tanulmány szükségképpen csak töredékesen tudja visszatükrözni mindazt, aminek leltárát egy 140 tétel publikációs jegyzék alakjában találhatjuk meg a kötet végén. De a minden munkáját átható erudíció és az a szenvedély, mellyel a francia nyelvet kutatja, ennyiből is világosan kisérezik.

Bárdosi Vilmos neve jól ismert a magyarországi francia tanulmányok és a lexikográfia világában egyaránt. Az előbbi területen azért, mert máig is annak az Eötvös Loránd Tudományegyetemnek az oktatója – immár eme-

ritus professzorként –, ahol 1976-ban, friss tanári diplomával a zsebében pályafutását elkezdte, ahol francia szakos hallgatók generációi tanultak tőle nyelvészetet, s amelynek Francia Tanszékét, a hazai frankofónia e fellegvárát 18 éven át vezette. Az utóbbi területen pedig lexikológiai tárgyú publikációi, színes és gazdag, sok tekintetben újító szótárírói és szerkesztői tevékenysége s az MTA Szótári Munkabizottságában viselt tagsága okán. De ez az ismertség természetesen nem korlátozódik határaink közé, amit mi sem bizonyít jobban, mint a francia nyelvészet egyik fő “hivatalos” képviselőjének, Bernard Cerquigninek a kötetben újraközölt, eredetileg a *Revue d'études françaises*-ben Bárdosi 60. születésnapjára megjelentetett, *Éloge d'un Européen (Egy európai dicsérete)* című köszöntője (Cerquignini, 2012). Ami pedig e tíz évvel későbbi születésnapot illeti, Kiss Gábornak, a könyvet publikáló Tinta Könyvkiadó igazgató-főszerkesztőjének előszava mutatja be azt a több mint két évtizedes, tíznél is több kiadvány gyümölcsét hozó és barátságga érlelődött szakmai kapcsolatot, mely Bárdosi *Magyar szólástárának* 2003-as kiadásától a mostani tanulmánykötetben testet öltött köszöntésig elvezetett.

Az olvasó tehát, ahogyan azt mindjárt a címlap tudatja vele, Bárdosi Vilmos eddigi pályája 45 évének (magyarul, franciául és németül megjelent) írásaiból válogatva kap a kezébe harmincat. Míg egyetemi oktatóként a fonetikától a nyelvtörténetig a nyelvészeti kurzusok széles skáláját tanította, s ezért neve a franciás világban az ehhez kapcsolódó tananyagfejlesztési tevékenységéről, így közelebbről a több kiadásban és különböző formákban megjelent francia fonetikai munkatankönyvéről (Bárdosi, 1996, 2006, 2021) legalább annyira ismert, mint frazeológiai és lexikográfiai munkásságáról, a kötet (értetően) ez utóbbiakra fókuszál. Azért – bár

távrolról és áttételesen, de – a fonetika is viszsza-
szaköszön, sőt valamiképpen még keretet,
vázat is ad a cikkgyűjteménynek: az első tanulmányban (*Téves analógiák a francia nyelv kommunikációs rendszerében*) a népetimológia hangtani vonatkozásainak formájában, a kötet közepe táján olvasható *A francia helyesírás* címűben s az utolsóban (*Ritka betűk a francia értelmező szótárakban*) pedig a betűk és az írásmód mint a hangzó nyelv, a beszédhangok rögzítésének eszközei révén.

Az egymást első megjelenésük időrendjében követő tanulmányok sorát három tematikus csoport mögöttes szerkezete alakítja egységgé (melyeknek a kronológiai elv érvényesítése helyett explicit, szerkezeti tömbökként való megjelenítése talán még jobban segítette volna az olvasó eligazodását). Ezek közül az első a szóláskutatás, a frazeológia, melynek köréből 11 tanulmányt tartalmaz a kötet. A szerző ezekben a francia és a magyar jelölések eredetével, összehasonlításával és jelentésváltozásaival ugyanúgy foglalkozik, mint a frazeológia elméleti kérdéseinek vizsgálatával. Az ebbe a körbe tartozó írások részint egy-egy francia vagy magyar frazémát járnak körül (*Un ange passe. Contribution à l'étymologie d'une locution; Hagyomány és megújulás egy francia szólásban; Vivre sur un grand pied. Questions autour de l'origine d'une vieille locution française; Madarat lehetne fogatni vele. Adalékok egy szólás eredetéhez*), esetleg egy konceptuális/lexikai mezőre terjesztve ki a vizsgálatot (*Les profils linguistiques de la main en français et en hongrois; Nem babra megy a játék! A bab szó frazeológiai konceptualizálódása néhány európai nyelvben*), részint a frazémák valamely általánosabb sajátosságát vagy rendszerüket tárgyalják (*Entre fil d'Ariane et tonneau des Danaïdes: problèmes de classification des phrasèmes français; Les figés du français: héritage classique et renouvellement; Ismert szólások (félre)ismert eredet; Tulajdonneves frazeológiai reáliák fordítási nehézségei*), a Michel Bréalt és Charles Ballyt a modern

frazeológia előfutáiraiként bemutató írással pedig a tudománytörténet dimenziója is megjelenik a kötetnek e mögöttes gondolati egységében.

A másik – az előbbihez szorosan kapcsolódó – témakör a lexikográfia, különös tekintettel a frazeográfiára, a frazeológiai egységek szótári reprezentációjának kérdéseire. 12 tanulmány alkotja ezt a tematikus csoportot, melyen belül egy külön altémának tekinthető tudománytörténeti vonulatot is felfedezhetünk. Ez utóbbiba tartozik az Aurélien Sauvageot lexikográfiai munkásságának szentelt fejezet, a francia származású humanista jezsuita Pomey Ferenc XVIII. századi nyelvpedagógiai, frazeológiai, frazeográfiai és lexikográfiai munkásságának jelentőségét tárgyaló tanulmány, valamint a Pierre Larousse-nak és a *Petit Robert* szótárnak szentelt írások. A fennmaradó nyolc cikk egyrészt áttekintő jellegű, másrészt programatikus elemeket, a *state of the art* bemutatását is tartalmazó reflexió. Az előbbi csoportba sorolható az állandósult szókapcsolatok kezelésmódjának a francia szótárakban megfigyelt problémáit feltáró francia nyelvű tanulmány, a magyar frazeográfiát áttekintő, Hessky Reginával közösen németül publikált könyvfejezet, *A frazeográfia néhány aktuális kérdése* című akadémiai előadás szövege, a *Phraséographie: questions théoriques et pratiques* című áttekintés, mely a frazeográfia kialakulásának történeti aspektusait, más tudományágakhoz fűződő viszonyát, elméleti kérdéseit és gyakorlati problémáit mutatja be, illetve a *Gondolatok a lexikográfiáról* című tanulmány. Az utóbbi csoportot az *Egy új típusú szólásszótár szükségességéről* szóló 1982-es írás nyitja, s ebbe tartozik a magyar frazeológiai adatbázis létrehozásának és az abból generált szinonim frazémaszótár munkálatainak Kiss Gáborral közösen készített bemutatása, valamint a készülő magyar frazeológiai etimológiai szótár szerkesztési elveit, sajátosságait és empirikus megalapozását prezentáló tanulmány is.

A harmadik témakör első látásra nem is körvonalazódik tisztán, inkább vegyes tárgyú írások színes gyűjteményének hajlanánk tekinteni az előbbi két körbe nem tartozó fejezeteket. De amellet, hogy a hangzó nyelv grafikus megjelenésével foglalkozó – s így határozott tematikai vonulatot mutató – már említett tanulmányokat is ide vehetjük, rájövünk, hogy egyrészt ezeken is végigvonul a szavak iránti szenvedélyes érdeklődés vezérmotívuma, másrészt pedig egy másik vezérmotívum: a nyelvnek élő és minduntalan változásban lévő rendszerként való felfogása és láttatása tör itt a felszínre. A címek – a korábban említett három írás mellett – magukért beszélnek, és árulkodnak e mögöttes összefüggésről is: *Nyelvművelés Franciaországban, A világ nyelvi képe a legújabb francia szavak, szólások tükrében, Globalizáció, Európa és nyelv: a francia példa; Compétitivité des langues et mondialisation : le cas du franglais et du hongrois.*

A tanulmánygyűjtemény az újraközlés ilyen formájának a hasznosságáról győzi meg az olvasót: a korábban változatos helyeken publikált írások három évtizeden átívelő sora együvé kívánkozik, szerves egészet alkot, és nemcsak ünnepezt szerzőjéről fest részletgazdag portrét, hanem hasznos kézikönyvként kerül a nyelvész és az érdeklődő szakmán kívüli asztalára is.

A kötetet Bárdosi Vilmos szakmai élet-rajza teszi teljessé, melyet a tanítvány és kolléga Zimonyi Péter jegyez, valamint a már említett publikációs jegyzék. A könyvet Kiss Gábor szerkesztette s a francia nyelvészet egy másik hazai kutatója, Oszetzy Éva lektorálta.

IRODALOM

- Bárdosi, V. (1996). *Au son des sons. Manuel d'exercices de compréhension, de prononciation et d'orthographe du français moderne.* Budapest: Eötvös József Könyvkiadó.
- Bárdosi, V. (2006). *Francia kiejtésiskola. Cours de phonétique française.* Budapest: Bölcsész Konzorcium. <https://mek.oszk.hu/04800/04817/04817.pdf> (2023.04.07.)
- Bárdosi, V. (2021). *Francia kiejtésiskola. Francia kiejtési és helyesírási útmutató gyakorlatokkal - Manuel de prononciation et d'orthographe du français moderne avec exercices.* Budapest. http://bardosiv.web.elte.hu/BBN-FRA13-212_Francia_nyelvtan_1_Fonetika/07_BBN-FRA13-212_Tananyag.pdf (2023.04.07.)
- Bárdosi, V. (2003). *Magyar szólástár.* Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Cerquiligni, B. (2012). *Éloge d'un Européen. Mots, phrasèmes, dictionnaires – Mélanges offerts à Vilmos Bárdosi pour ses 60 ans = Revue d'études françaises, Numéro hors série, 7–8.*
- Nádor Orsolya
A kelet-közép-európai nyelvi térség. Károli Könyvek – monográfia.
 Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó 2023. 259 o.
 ISBN: 978-963-646-068-6
- Vannak könyvek, amelyek már a címmel azonnal megfogják az olvasót, és nem eresztik mindaddig, amíg az utolsó betűig el nem olvassa a benne foglaltakat. Nádor Orsolya új kötete nekem ilyen. A szöveg, az olvasás öröme ígérő kulcsszó a tudományos monográfia címében a *Kelet-Közép-Európa* toponima, amely napjainknak is az egyik legkutatottabb, legizgalmasabb, legérdekesebb régiója, maga az interdiszciplinaritás, a sokszínűség, a szövevényesség, az egység és a különbözőség változatossága. A modern (szemléletű) tartalom tetszetős formát kapott, a maga egyszerűségében szép és elegáns a könyvborító, kellemesen olvasóbarát a betűforma, a színes illusztrációk

Csúry István